

לכבוד משפחת בעלז

מתן על הפרק

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

צפניה התנבא בימי יאשיהו, ככל הנראה לפני טיהור הארץ מעבודה זרה בשנת שמונה עשרה למלכותו. הוא ניצב לפני עליית האימפריה הבבלית, ומנבא על נפילת האימפריה האשורית ושאר הממלכות האזוריות, המתוארת בנבואותיו בצבעים עזים. צפניה כורך יחד את גורלה של יהודה עם גורל שאר הממלכות שסביבה, כיוון שהיא שקועה בחטא כמותן עוד מתקופת מנשה. בדומה לישיעיהו, שניבא בראשית התקופה האשורית, גם צפניה, העומד על סף סיומה של התקופה האשורית, מנבא בסגנון המיוחד חזון אוניברסלי על קץ האלילות. הספר עצמו נחלק לשלוש נבואות, החופפות לחלוקה לפרקים.

פרק א'

ספר צפניה פותח בתיאור הכיליון המוחלט שיבוא על הארץ [א-ג]. מיד אחרי פסוקי הפתיחה מופיע פירוט חטאי יהודה [ד-ט] וקולות היללות והצעקות שישמעו מירושלים [י-ג]. הפרק נחתם בתיאור יום ה' [יד-יח]. הפרק נע בין תיאורי החורבן העולמי לתיאורי החטא והחורבן הלאומי.

1.

אחד מהאמצעים הסגנוניים הבולטים בפרק, המאפיין את הספר צפניה, הוא חזרה על מילה מסוימת מספר סמלי של פעמים. מאפיין זה חוזר בשלושת חלקי הפרק ומדגיש את עיקריו:

א | המילה 'את' חוזרת שש פעמים בתיאור ההכרתה בתחילת הפרק [ג-ו], ובפעם השביעית מתחלפת ב'אשר'. עקבו אחרי הרשימה המופיעה בפסוקים אלה [שימו לב לחלוקה לזוגות], ועמדו על ההתפתחות העולה ממנה.

[ג] ... **את** הַרְשָׁעִים וְהַכֹּרְתֵי **את** הָאָדָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה נָאֵם ה'.

[ד] ... וְהַכֹּרְתֵי מִן הַמְּקוֹם הַזֶּה **את** שְׂאֵר הַבְּעַל **את** שֵׁם הַכְּמָרִים עִם הַפְּהֵנִים.

[ה] **ואת** הַמְּשִׁתְּחִים עַל הַגְּגוֹת לְצַבֵּא הַשָּׁמַיִם **ואת** הַמְּשִׁתְּחִים הַנִּשְׁבָּעִים ה' וְהַנִּשְׁבָּעִים בְּמַלְכָם.

[ו] **ואת** הַנְּסוּגִים מֵאַחֲרֵי ה' **ואשר** לֹא בִקְשׁוּ **את** ה' וְלֹא דָרְשׁוּהָ.

ב | המילה 'על' ביחס לפקידת ה' חוזרת שבע פעמים: ארבע פעמים בפסוקים ח-ט, ועוד שלוש פעמים בפסוקים יב, טז. מיהם החוטאים ומה טיבם של חטאיהם?

[ח] וְהָיָה בַיּוֹם זָבַח ה' וּפְקֻדָּתִי עַל הַשָּׁרִים וְעַל בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְעַל כָּל הַלְבָּשִׁים מְלֻבוּשׁ נֶכְרִי.

[ט] וּפְקֻדָּתִי עַל כָּל הַדּוֹלֵג עַל הַמִּפְתָּן בַּיּוֹם הַהוּא הַמְּמַלְאִים בֵּית אֲדֹנֵיהֶם חֶמֶס וּמְרֻמָּה.

[יב] וְהָיָה בַּעַת הַהִיא אֶחְפֹּשׂ אֶת יְרוּשָׁלַם בַּנִּירוֹת וּפְקֻדָּתִי עַל הָאֲנָשִׁים הַקּוֹפְאִים עַל שְׁמֵרֵיהֶם הָאֹמְרִים בְּלִבָּבָם לֹא יִיטִיב ה' וְלֹא יִרְעַע.

[טז] יוֹם שׁוֹפָר וְתִרְוַעָה עַל הָעָרִים הַבְּצֻרוֹת וְעַל הַפְּנוֹת הַגְּבֻהוֹת

נסו לשרטט את המצב הרוחני השורר ביהודה כפי שעולה מתוכחתו של צפניה בפרק. העזרו בדברי **י' קויפמן**: 'צפניה מתריע על הקלקלה המוסרית השוררת ב'עיר': הקלקלה היא בייחוד של המעמדות העליונים. העיר כולה היא לא אלהית... השרים ובני המלך ממלאים בית אדוניהם חמס ומרמה, העם עושה עוול... יש מעמד של אנשי כסף שהכסף והזהב היו להם לאלהים. הרע המוסרי נובע מהרע הדתי. צפניה מדגים בתלונתו שיש בישראל אנשים הקופאים על שמריהם, האומרים בלבבם לא ייטיב ה' ולא ירע. עובדים לבעל לצבא השמים, נשבעים בה' ובמלכם, ובלב - קפאון. בדורו של הושע היו אומרים 'לא יראנו את ה', והמלך מה יעשה לנו?'. הושע מתאר יהירות צינית של נואשים, מעין 'אכול ושתו' - כי מחר נמות'. צפניה לעומתו אינו מדבר על מלול ציני ולא על הוללות של יאוש. הוא קובל על קפאון הלב. 'אמונה' יש עוד רק בין 'נטילי הכסף', אבל מאמינים הם רק בכספם. מפני זה היה תפקידו של צפניה קשה מתפקיד הנביאים שהיו לפניו... ימי צפניה היו ימי 'קפאון'. אשור התחיל מתמוטט, אבל.. ההמון לא האמין שתבוא תמורה ולא ראה את העומד להתרחש. שררה שאננות דתית ואפיקוראיות מוסרית'.

ג | המילה 'יום' חוזרת עשר פעמים בפסוקים יד-יח ומתארת את יום ה': מהם המאפיינים העולים מתיאורים אלה?

[יד] קְרוֹב יוֹם ה' הַגָּדוֹל קְרוֹב וּמָהָר מְאֹד קוֹל יוֹם ה' מִר צֶרֶחַ שָׁם גְּבוּר.

[טו] יוֹם עֲבָרָה הַיּוֹם הַהוּא יוֹם צָרָה וּמְצוּקָה יוֹם שֹׁאָה וּמְשׁוֹאָה יוֹם חֲשֹׁךְ וְאַפְלָה יוֹם עָנָן וְעֶרְפֶּל.

[טז] יוֹם שׁוֹפָר וְתִרְוַעָה עַל הָעָרִים הַבְּצֻרוֹת וְעַל הַפְּנוֹת הַגְּבֻהוֹת.

[יח] גַּם כִּסְפָּם גַּם זָהָבָם לֹא יוּכַל לְהַצִּילָם בַּיּוֹם עֲבָרָת ה' וּבִאֵשׁ קִנְיָתוֹ תֹאכַל כָּל הָאָרֶץ כִּי כָלָה אֶבֶן נִבְהָלָה יַעֲשֶׂה אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל הָאָרֶץ.

פרק ב'

בפתיחת פרק ב' קורא צפניה ליהודה לשוב בתשובה [א-ג], ואחר כך הוא עובר מעם לעם ומממלכה לממלכה: הוא חוזה את השמתה של ארץ פלישתים [ד-ז], מואב ועמון [ח-יא], והכושיים [יב]. הפרק נחתם בנבואה על חורבן נינוה, בירת אשור [יג-טו].

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

2.

פעמיים בפרק מונגד מצבה הנוכחי של עיר מפותחת ו'עליזה' עם עונשה העתידי: כך לגבי שממת ערי פלישתים [ד-ה] וכנגדה רביצת שארית בית יהודה [ז], שממת נינוה [יג-טו], ורביצת חיות [טו]. מה מסמלת הרביצה בפסוק טו? השוו לנבואה בפרק ג, יא-יג: מה המשמעות הנוספת המסתמנת שם בין ה'עליזות' ל'רביצה'?

פרק ג'

בפרק ג' הנביא עובר לסירוגין בין נבואות על ישראל לנבואות על העמים. בתחילת הפרק שב צפניה ומפרט את מצבה המוסרי המעוות של 'העיר היונה' [א-ד], הרומזת ככל הנראה לירושלים, ואת משפטה [ה-ז]. מכאן הוא עובר לתיאור משפט העמים ותיקונם לעתיד לבוא [ח-י], ושוב חוזר אל תיקונה של ירושלים והשארית שתותר בה [יא-יג]. הפרק חותם בנבואת נחמה לירושלים [יד-כ].

3.

פירוט חטאי העיר פותח בארבעה 'לאוין' [ב] ואחר כך עובר למעשים השליליים של ארבע קבוצות בעם: השוו בין פירוט החטאים והחוטאים כאן ובפרק א' - מה באופי החטא מתחדש בפרקנו?

[ב] לא שְׁמַעָה בְּקוֹל
לא לְקַחָה מוֹסֵר בִּיהוָה
לא בְּטַחָה אֶל אֱלֹהֵיהָ
לא קִרְבָּה.

4.

'כִּי אַז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שְׁפֹה בְרוּרָה' [ט]
הנבואה בפסוקים ט-י רומזת לסיפור מגדל בבל בבראשית י"א, א-ט. תנו דעתכם למילים המשותפות: שפה, ברר/בלל, פוֹךְ, שם, ולתפקידן השונה בשני המקומות: מה תפקיד השפה בשניהם? כיצד היא קשורה לחטא ולתיקון המתואר כאן?

5.

'יָנִי בַת צִיּוֹן הָרֵיעוּ יִשְׂרָאֵל שְׂמִחִי וְעֲלִזִי בְּכָל יָב בַּת יְרוּשָׁלַם' [יד]
נבואת הנחמה משופעת בתיאורי שמחה - ה'עליזות' מוזכרת בנוסף לנבואה זו, עוד פעמיים בנבואות צפניה בהקשר הפוך: ב', טו; ג', יא. עמדו על הניגוד העמוק בין שני סוגי העליזות - ממה היא נובעת בכל מקום?

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

הרחבה - ארץ פלישתים בנבואת צפניה/יהודה אליצור

הנבואה הזאת [על הפלישתים] פותחת אשנב לחזון צפניה... אנחנו עומדים פה אחרי תקופת מנשה ואמון. ספרות הנבואה מגנה את תקופת מנשה ואמון בגלל רשעותו של מנשה, אבל ההיסטוריון דן בתקופה הזאת מבחינה אחרת. זוהי תקופה ארוכה מאוד. מנשה מלך שנים רבות. ושני המלכים האלה היו ואסאלים נאמנים בתכלית לאימפריה האשורית, פרט לאפיזודה אחת הנזכרת בדברי הימים. הייתה זו תקופה של שלווה יחסית. שלווה זו יצרה מספר תופעות, שהדאיגו את צפניה. הוא אומר בפרק א, ד-ו:

"ונטיתי ידי על יהודה ועל כל יושבי ירושלים לצבא השמים ואת המשתחיים הנשבעים לה' והנשבעים במלכם. ואת הנסגים מאחרי ה' ואשר לא בקשו את ה' ולא דרשהו". הדברים נאמרים כפי הנראה בראשית ימיו של יאשיהו. טרם התחילה התשובה ועדיין השפעתה של תקופת מנשה ניכרת יפה. בסוף פסוק ט מתחיל תיאור התוצאה השנייה של אותה תקופת השלוה. כל האנשים האלה הנוהים אחרי חגי הנוכרים ואחרי האופנה המזרחית-קדמונית, הרווחת בקרב הנוכרים בימים ההם, ממלאים את בית אדוניהם חמס ומרמה. תקופת השגשוג של מנשה העלתה מעמד של אריסטוקרטים, שהיו לא רק נוהים אחרי האופנה ואחרי חגי הנוכרים, אלא גם סוחרים עשירים אשר צברו את ממונם בדרכים נלוות. הנביא מדבר על "חמס ומרמה"... למה מביאה ההתעשרות הזאת והחיים הקלים של שכבת המתעשרים, בעלי נטילי כסף, הממלאים בית אדניהם חמס ומרמה? בפרק א, יב נאמר:

"והיה בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות ופקדתי על האנשים הקפאים על שמריהם האמרים בלבבם לא ייטיב ה' ולא ירע".

כלומר, אדישות וציניות של עשירים, המסיקים מתולדות תקופת מנשה ש"לא ייטיב ה' ולא ירע", שיכול אדם ללכת בשרירות לבו כמנשה ולהצליח. צפניה מעורה במציאות של תקופת מנשה ושלאחריה. הוא ראה את הפגמים והליקויים, תוצאת ההתעשרות, ההוללות, החיים ללא ערכים, של הגוי לא נכסף. הוא ניבא כי כאשר תגבר השפעת הטוב ויגבר משקלו של החלק הטוב של עם ישראל, של אותם ענוי ארץ, אז יתוקן המעוות, והתיקון הזה יהיה קשור עם חורבן ארץ פלשתים. ארץ זו, ארץ ההוללות והפחזות, תעבור ליהודה. ביהודה עצמה כוחם של אותם אנשי הצדק שלא ידברו כזב.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

צפניה א-ג

ביאורי מילים

פרק א'

- [ב] **אָסַף אָסַף כָּל מַעַל פְּנֵי הָאָדָמָה:** ה' ישמיד את כל מה שעל פני האדמה.
- [ה] **וְאֵת הַמִּשְׁתַּחֲוִים הַנִּשְׁבָּעִים לֵה' וְהַנִּשְׁבָּעִים בְּמַלְכָם:** האנשים המשתחוים לה' ונשבעים בו, ויחד עם זה נשבעים בחיי המלך. מסתבר שמלכם רומז גם למלכום אליל עמון, ומדובר על אנשים העובדים את ה' ואת האלילים גם יחד.
- [ט] **וּפְקַדְתִּי עַל כָּל הַדּוֹלֵג עַל הַמִּפְתָּן בַּיּוֹם הַהוּא:** מנהג אלילי שלפי ספר שמואל מיוחס לכהני דגון, מחמת קדושתו של המפתן או המזיקים ששרויים בו.
- [יא] **כִּי נִדְמָה כָּל עַם כְּנֹעַן וְנִכְרְתוּ כָּל נְטִילֵי כֶסֶף:** הסוחרים, המכונים גם כנענים, הנושאים כסף - נכרתו,
- [יב] **וְהָיָה בְּעֵת הַהִיא אַחֲפֵשׁ אֶת יְרוּשָׁלַם בְּנֹרוֹת:** כאדם המחפש דבר באמצעות נר בחורים ובסדקים כדי לבערו, כך יבער ה' את הפושעים מירושלים.

פרק ב'

- [א] **הַתְּקוּשָׁשׁוּ וְקוּשׁוּ הַגּוֹי לֹא נִכְסָף:** התקבצו והאספו לשוב בתשובה. העם מכונה לא נכסף כיוון שהוא אינו רצוי לה' מחמת מעשיו.
- [יא] **נֹרָא ה' עֲלֵיהֶם כִּי רָזָה אֵת כָּל אֱלֹהֵי הָאָרֶץ:** ה' עליון על כל האלוהים, ויגרום להם להחלש.
- [יד] **וְרָבְצוּ בְּתוֹכָהּ עֲדָרִים כָּל חֵיתוֹ גּוֹי גַם קָאֵת גַּם קֶפֶד בְּכַפְתָּרֶיהָ יְלִינוּ:** בנינוה החרבה ירבצו עדרים וציפורים יקננו בכותרות העמודים שלה.
- קוֹל יְשׁוּרָר בְּחִלּוֹן חֹרֵב בְּסֶף כִּי אֲרָזָה עֶרְהָ:** הציפורים ישמיעו קולם בחלונות ובסיפי הבתים של החורבות, שגגותיהם נחשפו ונהרסו.

פרק ג'

- [א] **הוּי מְרָאָה וְנִגְאָלָה הָעִיר הַיּוֹנָה:** ירושלים מלוכלכת ומגואלת מחמת העושה וההונאה ששוררים בה.
- [ג] **שִׁפְטֵיהָ זָאבֵי עָרֵב לֹא גְרָמוּ לְבַקֵּר:** השופטים מדומים לזאבים היוצאים לטרוף בערב ואוכלים את העצמות מבעוד לילה.
- [ו] **מֵעֵבֶר לְנַהֲרֵי כּוֹשׁ עֲתָרִי בַת פּוּצִי יוֹבְלוֹן מְנַחְתִּי:** העמים הרחוקים ביותר, ואלה שנפוצו בעת מגדל בבל - יבואו לעבוד את ה' ולהביא לו מנחה. פירוש אחר - הם יביאו את נדחי ונפוצי ישראל.
- [יח] **נוֹגֵי מִמוּעַד אֲסַפְתִּי מִמֶּךָ הַיּוֹ:** ה' יאסוף את העצובים מבלי מועד, ולא יהיה עוד עצב בירושלים.
- מִשָּׂאת עָלֶיהָ חֲרָפָה:** ה' יאסוף גם את המתביישים ומצטערים על מעשיה הרעים של העיר.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555